Archeologia Polski, 2014, 1-2, s. 271-278

Archeologia Polski, t. LIX: 2014, z. 1–2
PL ISSN 0003-8180

MACIEJ SALAMON

NAPIS NA FRAGMENCIE SZKLANEGO NACZYNIA ZNALEZIONEGO W ODERCY (BUŁGARIA)

Abstrakt: Znaleziony na terenie twierdzy bizantyńskiej w Odercy fragment szklanego naczynia opatrzony jest napisem w dwóch wierszach, z których zachowało się kilka liter. Analiza ich kształtu pozwala na identyfikację w pierwszym rzędzie liter … CAI…, w drugim rzędzie … ΛINE … Biorąc pod uwagę prawdopodobne przeznaczenie szklanego naczynia jako pucharka, litery pierwszego wiersza uznać trzeba jako zachowaną część bardzo popularnej na szklanych naczyniach w okresie późnoantycznym formuły konwiwialnej (convivial): [… ΠIIE ZH]CAI[C]. Zachowane litery dolnego wiersza napisu uznać można za końcową część imienia osoby, dla której przeznaczony był pucharek, która została, zgodnie z istniejącą w tym okresie praktyką, zapisana w wokatiwie. Podobna treść napisów na naczyniach szklanych ma liczne analogie w okresie późnoantycznym. Kształt liter napisu wskazuje na jego powstanie między IV a VII w. Charakterystyczny jest kształt litery alfa oraz litery lambda. Prawidłowy ortograficznie zapis pierwszego słowa przemawia za pochodzeniem zabytku z bizantyńskiego Wschodu.

Słowa kluczowe: Odercy, okres wczesnobizantyński, szklany puchar, formuła PIE ZESAIS.

Abstract: A piece of glass vessel found in a Byzantine fort at Odărci in Bulgaria bears an inscription in two lines. A few letters have been preserved and the following were identified on the grounds of shape analysis: … CAI … in the first line and … ΛINE … in the second line. Considering the presumed cup function of the vessel, the letters from the first line should be recognized as belonging to a very popular late antique convivial formula frequent on glass vessels: [… ΠIIE ZH]CAI[C]. The preserved letters from the lower line represent the end of a personal name, presumably that of the beaker owner. In keeping with the practice of the times, the name was written in the vocative. Similar inscriptions on glass vessels find many parallels in late antiquity. The shape of the letters, especially the characteristic *alpha* and *lambda*, points to a date for the painting on the cup sometime between the 4th and the 7th century. The proper spelling of the first word in the inscription argues in favor of the vessel originating from the Byzantine East.

Keywords: Odărci, early Byzantine, glass beaker, PIE ZESAIS formula.

W trakcie badań wykopaliskowych w Odercy, na terenie późnoantycznej twierdzy w Dobrudży, odkryto w 1979 r. fragment szklanego naczynia, na którym zachował się niewielki, namalowany napis (ryc. 1). Jakkolwiek liczba dających się rozpoznać liter inskrypcji nie jest duża, nie można zrezygnować z ich odczytania, gdyż okres najżywszego funkcjonowania tutejszej twierdzy[1] nie obfituje w źródła pisane.

[1] Por. M. Dekówna, U. Dymaczewska 2014, s. 231–269. Pragnę podziękować Pani Prof. M. Dekównie za udostępnienie materiałów dotyczących napisu na fragmencie naczynia z Odercy.

Ryc. 1. Odercy, okr. Tołbuchin. Fragment naczynia szklanego z napisem.
Wg M. Dekówny, U. Dymaczewskiej 2014, ryc. 4

Fig. 1. Odărci, Tolboukhine district. Fragment of an inscribed glass vessel.
After M. Dekówna, U. Dymaczewska 2014, Fig. 4

Większość widocznych obecnie liter umieszczona była w dwóch poziomych wierszach, znajdujących się nieco poniżej krawędzi naczynia. Były one ograniczone od góry i od dołu ornamentem w postaci dwóch pasm szklanych nitek. W dolnej części fragmentu naczynia znajdował się zapewne jeszcze jeden napis, z którego zachowała się tylko jedna litera. Liczba znaków w górnej części pozwala, przy uwzględnieniu pewnych analogii, na częściowe odtworzenie treści napisu. Pojedynczy znak w dolnej części natomiast nie wystarcza do rekonstrukcji napisu.

Zabytek z Odercy nie odbiega zbytnio, gdy chodzi o układ napisu, od innych szklanych naczyń zaopatrzonych w inskrypcje, a pochodzących z okresu rzymskiego i późnorzymskiego. Występują one nierzadko w pobliżu górnej części naczynia

i bywają zapisane w jednym lub w dwóch równoległych wierszach. Litery wykonywano różną techniką – były one ryte lub szlifowane, formowane ze szklanych nitek, a także malowane farbą, jak napis z Odercy (np. G. Davidson Weinberg 1963, s. 26–28; D.B. Harden 1967–1968, s. 43–45: nry 1, 2, 4; J. Leclant 1973, s. 57–59: nry 4, 5). Napisy biegnące w dwóch wierszach oddzielone bywają od siebie ornamentem (D.B. Harden 1967–1968, s. 45, ryc. 5–6; A. Kisa 1908, s. 647–648, ryc. 251; H. Leclercq 1914, s. 3040, ryc. 3353). W przypadku fragmentu z Odercy wiersze nie zostały oddzielone ornamentem lub linią, zaś rozmiar liter jest stosunkowo niewielki (wysokość około 5–7 mm) w porównaniu z innymi podobnymi zabytkami. Krój i wielkość liter poszczególnych wierszy różnią się czasem od siebie, a mianowicie wówczas, gdy treść napisów jest odmienna: np. jeden wyraża życzenie (np. χάρις), inny zaś objaśnia wyobrażenia umieszczone poniżej (M. Rostovcev 1914, s. 13–14, tabl. V 1–2; H. Leclercq 1913, s. 1298, ryc. 2779; F. Fremersdorf 1975, s. 88–89, tabl. 50–53). Tekst bywał grupowany w kilka wierszy (nawet więcej niż dwa) ze względu na ograniczenie przez sąsiadujące elementy zdobnicze powierzchni nadającej się do zapisania. Nie ujmowano jednak wówczas napisu w linie poziomego ornamentu (A. Kisa 1908, s. 620, 720–721, ryc. 260–261; s. 551, 555, 658–660, ryc. 246–247). Inskrypcja wpisana w prostokątną tablicę (np. *tabula ansata*) mogła również składać się z kilku wierszy oddzielonych lub nie oddzielonych liniami (A. Kisa 1908, s. 208, 471, ryc. 133; s. 652 nn., 701 nn.). W przypadku omawianego tutaj zabytku należy wykluczyć wystąpienie ram (np. w postaci *tabula ansata*), gdyż linie ograniczające napis nie są jednolite, przeciwnie, różnią się od siebie dość znacznie. Jeśli wziąć nadto pod uwagę fakt, że górny wiersz znajduje się blisko górnej krawędzi naczynia, uzasadnione wydaje się przypuszczenie, iż mamy do czynienia z długim napisem okalającym być może cały obwód naczynia lub jego dużą część, jak w przypadku wielu obiektów pochodzących z tych samych czasów (por. A. Kisa 1908, s. 647–648, ryc. 251 – z IV w.; s. 472, ryc. 132). Biorąc pod uwagę małe rozmiary liter, inskrypcja musiała być obszerna. Istnienie w dolnej części zabytku odosobnionego znaku przypominającego część litery pozwala przypuszczać, że znajdował się tam kolejny napis, odnoszący się może do jakiegoś wyobrażenia umieszczonego poniżej.

W pierwszym wierszu napisu znajdujemy dwa znaki. Pierwszym, łatwym do odczytania, jest sigma lunarna – C. Drugi znak jest bardziej rozbudowany, zawiera kilka elementów graficznych. Jego podobieństwo do greckiej omegi (ω) jest tylko pozorne. Nie mamy tu do czynienia z dwiema symetrycznymi pętlami, lecz z dwoma połączonymi w środku segmentami o różnej wielkości i kształcie. Pierwszy segment jest niepełną pętlą, drugi przypomina raczej kąt o nieregularnych ramionach. Wydaje się, że mamy do czynienia z ligaturą dwóch liter. Pierwsza część ligatury w postaci pętli, na której oparta jest pochylona w lewo kreska, przypomina rozpowszechniony w okresie późnoantycznym kształt litery alfa (α) (por. A. Sigalas 1974, ryc. 118 – IV w.; E. Popescu 1976, ryc. 56, 57 – IV w.; ryc. 22, 245 – IV–V w.; N.A. Bees 1941, ryc. 42, 43 – V w.). Z nią połączona jest druga część ligatury: kreska pochylona w prawo, która z literą alfa połączona jest jedynie u dołu. Pełni ona funkcję litery iota (ι), która w połączeniu z alfą tworzy dyftong „ai" (αι) (por. C.M. Kaufmann 1917, ryc. 18 – IV w.). Mniej prawdopodobna wydaje się interpretacja tej ligatury

jako „ay/au" (αυ)[2]. Łącznie z poprzednią literą (σ) należy odczytać tę część napisu jako „sai" (σαι).

Drugi wiersz zawiera więcej liter, większość z nich jest jednak trudna do odcyfrowania. Na początku pojawiają się dwie kreski pionowe pozornie połączone ukośną linią, co robi wrażenie litery N. Jednak porównanie z kolejnym znakiem, który w dość oczywisty sposób odczytywać trzeba jako N (ν), każe sceptycznie odnieść się do tej interpretacji. Owo pierwsze „N" byłoby zbyt szerokie i niespójne (kreska pionowa i ukośna nie łączą się). Po lewej stronie znak widoczny jest tylko w części – występują tu dwie ukośne kreski, co do których można jedynie wyrazić domysł, że łączą się w połowie wysokości wiersza, choć w tym miejscu znak przestaje być czytelny. Nie wydaje się, by kreski te stanowiły lewą część litery N. Mamy tu raczej osobny znak składający się z dwóch ukośnych kresek, z których pierwsza jest słabo pochylona w prawo, prawa zaś jest znacznie dłuższa i silniej pochylona w lewo. Taki kształt znaku przypomina literę chi (χ), jednak zdecydowana różnica dwóch poprzecznych linii przemawia raczej za typowym dla późnego antyku kształtem litery lambda (λ) (por. A. Sigalas 1974, s. 118; E. Popescu 1976, ryc. 140, 245; N.A. Bees 1941, ryc. 43)[3]. Kolejną pionową kreskę uznać wypada za osobną literę – iota (ι). Najwyraźniej czytelną literą jest, jak wspomniano wyżej, N (ν). Pewien problem łączy się z ostatnim znakiem drugiego wiersza, w którym wyraźnie rysuje się łuk o kształcie C, tj. sigmy lunarnej. W tym miejscu jednak taka litera nie daje możliwości sensownej interpretacji, gdyż w języku greckim grupa „ns" pojawia się bardzo rzadko[4]. Trzeba jednak zauważyć, że ostatni znak o kształcie C dotyka niemal krawędzi fragmentu naczynia, zaś jego część po prawej stronie jest słabo zachowana. Trzeba zatem wziąć pod uwagę, że mogła tu znajdować się poprzeczka występująca w literze E, czyli znak ten należałoby interpretować jako epsilon (ε). Uzasadnia to odczytanie liter w drugim wierszu jako … LINE – λινε.

Ostatecznie zatem lektura 1 i 2 wiersza napisu na fragmencie naczynia przedstawia się następująco:

[– – –]CAI[– – –]

[– – –]ΛINE[– – –]

Kształt odczytanych liter greckich odpowiada pismu uncjalnemu ulegającemu wpływowi form kursywnych, co można uznać za zjawisko normalne w epigrafice późnoantycznej i odpowiada stanowi pisma greckiego w IV–VII w. Po VII w. pojawiają się nowe zjawiska paleograficzne (C.M. Kaufmann 1917, s. 26–27; N. Sigalas 1974, s. 193–194; G.B. Antourakes 1991, s. 125–126, tabele 6–7, por. s. 128, 132, tabele 8, 14). Wśród charakterystycznych znaków wskazać można zwłaszcza literę

[2] Forma litery utrudniająca odczytanie (a tak było zwykle w przypadku mniej znanych ligatur) wydaje się niezbyt prawdopodobna na przedmiocie ozdobnym.

[3] Można spotkać nawet tę literę w postaci dwóch ukośnych kresek połączonych u góry bez wysuniętej ku górze prawej linii (V. Gardthausen 1913, t. 2, tabela 4b).

[4] W języku starogreckim połączenie spółgłosek ns (νσ) jest niezmiernie rzadkie, natomiast w nowogreckim stosowane jest ono jako zapis fonemu „z", odróżnianego od starogreckiego dzety ζ (nie „z" lecz „dz"). Grupa liter „lins" (λινσ) wynikająca z takiej interpretacji w języku starogreckim nie ma sensu, zaś w nowogreckim stosowana jest jako zapis imienia Liz/Liza.

lambda – Λ[5] (V. Gardthausen 1913, t. 1, tabele 2 i 4b; N. Sigalas 1974, ryc. 93, 99). Interesujący jest kształt litery alfa, występującej w ligaturze ze znakiem iota. Na uwagę zasługuje otwarta ku górze pętla alfa. Ta charakterystyczna postać litery znana jest z późnoantycznych tekstów papirusowych z Egiptu, jakkolwiek pojawia się także w innych krainach bizantyńskiego Wschodu (V. Gardthausen 1913, t. 1, s. 191–192; A. Bataille 1955, s. 74, 76; por. V.M. Strocka 1977, ryc. 463). Względy paleograficzne przemawiają, jak wspomniano, za datowaniem napisu na okres późnoantyczny. Nadmierne zawężanie datacji na podstawie kryteriów paleograficznych wydaje się ryzykowne, trzeba bowiem pamiętać, że przedmiot powstał w warsztacie uprawiającym dość specyficzny rodzaj wytwórczości i trzymającym się zapewne swoistych nawyków[6]. Odwoływanie się do nazbyt szczegółowych cech pisma może okazać się mylące wobec nie najlepszego stanu zachowania napisu. Zasadniczo jednak wschodnia proweniencja oraz datacja późnoantyczna wydają się zgodne z ustaleniami na temat funkcjonowania handlu luksusowymi wyrobami szklanymi w późnym antyku (H. Meredith 2009, s. 191–197; A.C. Antonaras 2010, s. 384–394)[7].

Przedstawiona wyżej lektura napisu pozwala na wysunięcie hipotezy co do jego treści i częściowego uzupełnienia brakujących liter. Ponieważ mamy do czynienia z ozdobnym napisem na naczyniu szklanym, służącym zapewne do picia, grupa CAI pozwala odwołać się do niezwykle popularnej w tamtej epoce formuły konwiwialnej stosowanej w Rzymie: πῖε ζήσαις[8], tj. „pij na zdrowie", dosłownie: „pij i żyj", zapisywanej zresztą na różne sposoby i rozbudowywanej o dodatkowe elementy (zestawienie formuł zob. H. Leclercq 1939, s. 1024–1031; *Supplementum*... 1982, s. 453–454, nr 1625). W rekonstrukcji napisów pomocne są stosunkowo dobrze zachowane analogiczne teksty na tzw. złotych szkłach, tj. wczesnochrześcijańskich medalionach, które stanowiły pierwotnie dna zdobionych złotą folią naczyń szklanych (niedawno zebrane i usystematyzowane przez K.L. Lutraan 2006, s. 76–165). Jakkolwiek formuła ΠΙΙΕ ΖΗCAIC (też ΠΙΙΕ ZHCHC i n.) była grecka, zyskała wielką popularność także w środowisku rzymskim, a na Zachodzie stosowano ją nawet chętniej od łacińskiego BIBE MULTIS ANNIS, chociaż formułka konwiwialna była tam zwykle transkrybowana na alfabet łaciński, najczęściej w postaci PIE ZESES. Wersja grecka pojawia się nawet w odległych prowincjach zachodnich (C. Doppelfeld 1961, s. 411, 417–421). Prawidłowa pod względem ortograficznym grecka forma zapisu dwugłoski AI (αι), nie zaś fonetyczna E (ε), czy raczej zlatynizowana, pozwala domyślać się wschodniej proweniencji zabytku. Formułka była jednak ogólnie na tyle popularna, że użycie

[5] Niestety litera zachowana jest tylko w części, choć dość istotnej dla jej identyfikacji.

[6] C.M. Kaufmann (1917, s. 27–28) zwraca uwagę na wpływ czynników indywidualnych na kształt pisma. Brak pewnych cech charakterystycznych dla tego napisu w materiale epigraficznym z ówczesnej Bułgarii opublikowanym przez V. Beševlieva (1964) wynikać może z odmienności typu wyrobów uwzględnionych w jego publikacji.

[7] U. Dymaczewska odnotowuje pojawienie się wśród zabytków odkrytych w Odercy importu z Egiptu datowanego na III/IV – V/VI w. (M. Dekówna, U. Dymaczewska 2014, s. 234).

[8] Mamy tu 2 osobę liczby pojedynczej optatiwu. Ostatnia litera wyklucza inny wariant: ζήσαιν (ZESEN), tj. 3 osobę liczby pojedynczej, która to forma występuje rzadziej, choć jest dobrze poświadczona (J. Leclant 1973, s. 58–59, przyp. 23, 65).

języka greckiego nie może przesądzać o proweniencji, tym bardziej że na Zachodzie mogli też działać rzemieślnicy ze Wschodu (B. Döhle 1975, s. 270, 292–293)[9].

Litery w drugim wierszu nie wydają się należeć do formuły konwiwialnej w ścisłym sensie. Kilka zachowanych w napisie z Odercy znaków, które rekonstruujemy jako: „...LINE" / –λινε, robi wrażenie końcowej części imienia spotykanego dość licznie w antroponomastyce łacińskiej i greckiej późnego antyku, np. Pauline, Markelline, Kasteline i in. Dźwięk „e" na końcu słowa oznacza, iż imię występuje w wołaczu (vocativus). Mamy odpowiednie przykłady napisów na naczyniach szklanych zawierające imiona, zapewne właścicieli lub obdarowywanych (A. Kisa 1908, s. 575, ryc. 253: ΕΡΙΘΙΛΙΑΝΗ ΠΙΕ ΖΗCΑΙC; H. Leclerq 1939, s. 1298, ryc. 2779: VINCENTI PIE ZESES; K.L. Lutraan 2006, s. 153, nr 167: ΡΟΥΦΕ ΠΙΕ ΖΗCΑΙC; F. Fremersdorf 1975, s. 818: …]DE PIE ZE[SES]).

Przytoczone tutaj uzupełnienia, zarówno pierwszego, jak i drugiego wiersza ograniczają się do elementów najprostszych i niezbędnych z punktu widzenia funkcji napisu. Zwykle inskrypcja zawierała także inne treści – życzenia pomyślności, trwałości rodziny itp. Można byłoby je proponować *exempli gratia*, jednak nie wydaje się wskazane, by wymieniać całkiem dowolne warianty bez konkretnego uzasadnienia. Pewne jest jedynie, że w świetle materiału znanego z licznych zabytków istnieje cały szereg formułek mogących dopełnić pierwszy lub drugi, a nawet oba wiersze napisu[10]. Kierowanie życzeń pomyślności do konkretnych osób wiązało się z upamiętnianiem ich na szklanych przedmiotach pełniących rolę symbolicznych darów weselnych lub jubileuszowych czy przekazywanych z innych okazji (H. Leclercq 1939, szp. 1024–1030; F. Cabrol 1924, s. 249–250; *Supplementum...* 1985, s. 480–481, nr 1748). Oczywiście napis wykonany na specjalne zamówienie podwyższał wartość naczynia w oczach posiadacza. Pozwala to uznać naczynie, którego fragment znaleziony został w Odercy, za przedmiot szczególnie interesujący z kulturowego i społecznego punktu widzenia.

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

Wykaz skrótów

DACL — *Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et de Liturgie*, Paris.

Literatura

Antonaras A.C.
2010 *Early Christian and Byzantine glass vessels. Forms and uses*, [w:] *Byzanz – das Römerreich des Mittelalters*, część 1, *Welt der Ideen, Welt der Dinge*, Mainz, s. 383–430.

[9] Transkrypcja łacińska niekoniecznie świadczyła o nieznajomości greki, chyba że zmieniano sens słów, gdy słowo „zeses" (obyś żył) zmieniano na „Zesus", tj. w „ludowej" wymowie Jezus: „Pie Zesus", „Zesvs Cristus"' (por. R. Pillinger 1984, ryc. 120; K.L. Lutraan 2006, s. 53–54, 66, 136). Często „Pie Zeses" bywa zastępowane literami PZ.

[10] Uwzględniając określoną przez M. Dekównę (por. M. Dekówna, U. Dymaczewska 2014, s. 255, ryc. 4) przybliżoną wielkość średnicy krawędzi, można spodziewać się około 20 znaków w wierszu.

Antourakes G. B.
1991 *Hellenike christianike epigrafike*, Athena.
Bataille A.
1955 *Traité d'études byzantines*, II, *Les Papyrus*, Paris.
Bees N. A.
1941 *Corpus der griechisch-christlichen Inschriften von Hellas*, t. 1, Athen.
Beševliev V.
1964 *Spätgriechische und spätlateinische Inschriften aus Bulgarien*, Berlin.
Cabrol F.
1924 *Acclamations*, [w:] *DACL*, t. 1/1, s. 240–265.
Davidson Weinberg G.
1963 *A parallel to the Highdown Hill glass*, "Journal of Glass Studies", t. 5, s. 25–28.
Dekówna M., Dymaczewska U.
2014 *Fragment naczynia szklanego z napisem znaleziony w Odercy (Bułgaria)*, „Archeologia Polski", t. 59, z. 1–2, s. 231–269.
Döhle B.
1975 *Die Glasproduktion*, [w:] *Die Römer am Rhein und Donau*, Berlin, s. 269–299.
Doppelfeld O.
1961 *Das Kölner Diatretglas und die anderen Netzdiatrete*, „Gymnasium", t. 68, s. 410–424.
Fremersdorf F.
1975 *Antikes, islamisches und mittelalterliches Glas, Catalogo del Museo Sacro*, t. 5, Città del Vaticano.
Gardthausen V.
1913 *Griechische Palaeographie*, t. 1–2, Leipzig.
Harden D. B.
1967–1968 *Late Roman Wheel Inscribed Glasses with Double-Line Letters*, „Kölner Jahrbuch für Vor- und Frühgeschichte", t. 9, s. 43–55.
Kaufmann C. M.
1917 *Handbuch der altchristlichen Epigraphik*, Freiburg/Breisgau.
Kisa A.
1908 *Das Glas im Altertume*, części I–III, Leipzig.
Leclant J.
1973 *Glass from the Meroitic Necropolis of Sedeinga (Sudanese Nubia)*, „Journal of Glass Studies", t. 15, s. 52–68.
Leclercq H.
1913 *Cheval*, [w:] *DACL*, t. 3/1, s. 1286–1306.
1914 *Cristal*, [w:] *DACL*, t. 3/2, s. 3040–3041.
1939 *Pie zeses*, [w:] *DACL*, t. 14/1, s. 1024–1031.
Lutraan K. L.
2006 *Late Roman Gold-Glass: Images and inscriptions*, b.m.w.
Meredith H.
2009 *Evaluating the movement of open-work glassware in late Antiquity*, [w:] *Byzantine trade, 4th–12th centuries. The archaeology of local, regional and international exchange, Papers of the 38th spring symposium of Byzantine studies.* L. Mundell Mango red. Farnham, s. 191–197.
Pillinger R.
1984 *Studien zu römischen Zwischengoldgläsern*, 1, Wien.
Popescu E.
1976 *Inscripțiile greçești şî latine din secolele IV+XIII descoperite în Romînia*, Bucureşti.

Rostovcev M. I.
1914 *Steklânnye raspisnye vazy pozdneellienističeskogo vremeni. Istoriâ dekorativnoj živopisi*, „Izvestiâ Imperatorskoj Archeologičeskoj Komisii", t. 54, s. 1–26.
Sigalas A.
1974 *Historia tes hellenikes grafes*, 2 wydanie, Thessalonike.
Strocka V. M.
1977 *Die Wandmalereien der Hanghäuser in Ephesos*, Forschungen in Ephesos, t. VIII/1, Wien.
Supplementum...
1982 *Supplementum Epigraphicum Graecum*, t. 32, Leiden.
1985 *Supplementum Epigraphicum Graecum*, t. 35, Leiden.

MACIEJ SALAMON

AN INSCRIPTION ON A GLASS VESSEL FRAGMENT FROM ODĂRCI (BULGARIA)

Summary

Fragments of a painted inscription survived on a fragmentary glass beaker found in the late antique fort at Odărci in Bulgaria (Fig. 1). The text ran in at least three lines, circumferentially around the beaker. The one letter in the bottom line cannot be read, whereas the first and second lines, found in close proximity to the rim, can be partly reconstructed. There is no line separating the two verses as is common in this kind of objects. Three letters can be read in the first line, namely C and AI in ligature. The letter group CAI suggests a highly popular convivial formula appearing on Roman and early Byzantine vessels: …ΠΙΙΕ ZH]CAI[C], meaning "drink to your health" or more literally "drink and live". The four Greek letters recognizable in the second line: ΛΙΝΕ, appear to be the end of a name in the vocative. Names ending in – line/-linus (of the Marcellinus type) were quite common in Late Antiquity and the Byzantine age. The name in the vocative following the convivial formula suggests wishes of prosperity addressed to the owner of the vessel or one who was to receive it as a gift. Similar inscriptions are to be found on other objects from the period. The name in this case could not be determined. A full reconstruction of the two lines of the text, which could have counted about 20 characters each, is not possible as the versions of texts accompanying convivial formulas could be extremely differentiated and definitely longer, containing more words than in the proposed reconstruction. Use of the Greek alphabet instead of the frequently used Latin characters (PIE ZESES or similar), coupled with an orthographic and not phonetic spelling of the Greek (…CAIC and not CEC or SES), indicate an Eastern origin for the object. Typical features of the letter A and of the ligature AI in the first line and Λ in the second one indicate a date in the 4th–7th c.

Translated by Iwona Zych

Adres Autora:

Prof. dr hab. Maciej Salamon
Zakład Historii Bizancjum
Uniwersytet Jagielloński
ul. Gołębia 13
31-007 Kraków
maciejsalamon@interia.pl